

KÖNYVISMERTETÉS

SURÁNYI DEZSŐ: *A sárgabarack (Armeniaca vulgaris Mill.)*.

Magyarország Kultúrfőrája, II. kötet, 9. füzet, 304 o., Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, (ISBN 963 269 236 4), 2011. Ara: 4000 Ft

A sárgabarack világszerte kedvelt és termesztett gyümölcsfaj, amelynek termesztési övezete a kontinentális és mediterrán területekre terjed ki. Jelenleg a legnagyobb termesztő Törökország, mind a friss gyümölcsnek, mind az aszalványnak termelt barackkal élenjáró. Magyarország pozíciója szerény, különösen az 1960-as évekhez képest.

A gazdasági-politikai változások legalább annyira meggyengítették a helyzetét, mint a klímaváltozások, a fák gutaütéses pusztulása, a versenyképtelen fajtaszerkezet, a korszerűtlen termelési módszerek – amit tovább rontott a múlt században bekövetkezett három tulajdon-forma változás: 1949/1951-ig a kisüzemek, 1959/1961-től az erőszakosan szervezett nagyüzemi formák és 1991 óta ismét a kisüzemek dominálnak. A hazai és nemzetközi friss gyümölcs piac lehetőségei korlátokat jelentenek az országnak. Gazdasági-politikai okokból lassú átalakuláson megy keresztül a hazai sárgabarack termesztés, a korszerű nemesítési módszerekkel előállított fajták sora – és ezzel a fajtaszerkezet átalakulása, vagy a termesztési módszerek korszerűsödése figyelhető meg a XXI. század elején.

A sárgabarack jelentősége és szerepe sokkal nagyobb a hazai gyümölcskultúrában, mint azt a termés volumen indokolná. Okai elsősorban történelmi, táplálkozási-fogyasztási tényezőkben keresendők. Ezért is, a kötet nagy hangsúllyal foglalkozik a sárgabarack géncentrumaival és az egyes fajainak elterjedésével, továbbá történeti-ökológiai és történeti-termesztési vonatkozásokkal (II-IV. fejezet).

A faj kárpát-medencei meghonosodása sajátos. A kisgyümölcsű (*Armeniaca vulgaris* convar. *minor*) sárgabarack a sztyeppei nomádok révén már az ókorban is eljutott a Kárpát-medencébe, de a kiváló minőségű kajszibarackokat (*Armeniaca vulgaris* convar. *vulgaris*) a török honosította meg; először Tolna városában ültették fáit 1541 után.

A kultúrfaj morfogenetikai sajátosságait a V–VIII. fejezetek tárgyalja, figyelembe véve a régi orosz és osztrák kutatási eredményeket. A külső és belső alaktani részek jelentőségét növeli, hogy a mai „túlpörgetett” fajtaváltási trendek idején alig helyeznek súlyt – még a legfontosabb fajtáknál sem – a botanikai leírásukra, a pomológiai leírás vált uralkodóvá. Miközben az is megfigyelhető, hogy a molekuláris genetika módszereinek alkalmazásával nagyon fontos kultúrevolúciós és rezisztencia kérdést sikerül tisztázni (II. és XVI. fejezet).

Az újszemléletű gyümölcsstermesztés és fajtavizsgálatok nagyon kevés teret hagynak a klasszikus fenológiai, fejlődés- és növekedésmorfológiai elemzéseknek. *A Sárgabarack* c. kötet nem szakít ezzel a gyakorlattal, mert a természetben mutatkozó információ éhség épp ilyen és ehhez hasonló problémákból ered (vö. IX. és XI. fejezet). Ellenpéldaként hozható, hogy épp a megfigyelések, a termőhelyi monitorozás következtében teljes mértékben átalakulóban van az optimális termőhely földrajzi elhelyezkedése. Amíg köztesként termesztették a sárgabarackot a Duna-Tisza közi homokon, a szőlők között optimális termőhelyet találtak számára, másfelé csak másodlagos termőhelyek alakultak ki. A dombvidéki és déli oldal kitettsége fő kritérium volt, mára kiderült, hogy a kései tavaszodást, lassú vegetáció kezdetet biztosító területek (Borsod, a Hernád völgye) kapnak főszerepet.

A kötet alanyhasználatban is széles áttekintést nyújt, miközben alig történik változás a myrobalán-alanyú oltványok arányának csökkentésére.

Összesen 110 fajta rövid leírása található XVII. fejezetben, közöttük nagy számban olyan történelmi fajtákat találunk, amelyek nagyrészt már csak génbank ültetvényekben fordulnak elő. A nemzeti fajtajegyzék és a legújabb magyar és külföldi fajták körképét adnak a sárgabarack termesztési múltjáról is és a lehetőségeiről (XVII. fejezet).

Az elmúlt évtizedek során a hazai és a nemzetközi kutatások a gutaütés kérdését új megvilágításba helyezte, a XII/1. fejezet hangsúlyosan utal erre a tényre, de nem feledkezve el arról, hogy számos gombabetegség – részben a klímaváltozások miatt – új problémaként jelent meg. A kártevők (XII/2. fejezet) életmódja és a kártételük értékelése mellett, a fertőzések bekövetkezésének előrejelzése is megtalálható a kötetben. A sárgabarack fájának és gyümölcsének speciális fiziológiai és biokémiai sajátosságait a X. fejezet tárgyalja.

A kötetet mintegy 200 fotó és vonalas ábra, valamint 60 táblázat teszi teljessé, végül a kötetet egy bőséges irodalomjegyzék zárja.